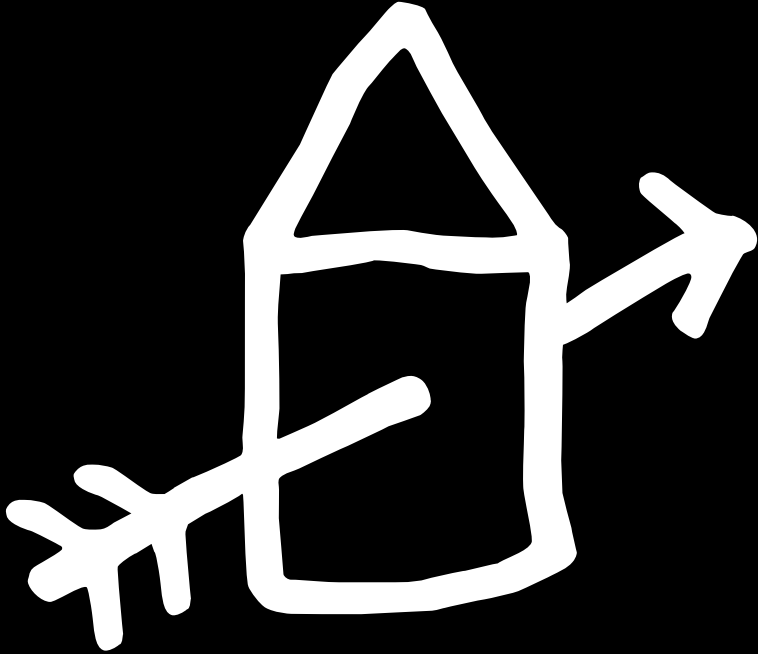


# Baerne



## In dit nummer o.a.:

- Hofleverancier Meijers
- Wielerbaan (deel 2 en slot)
- Kaddisj voor 'de andere categorie'



Hét ware huis



Van Berkum Makelaars

Van Berkum Makelaars bv | Makelaars in en taxateurs van onroerende zaken  
Nieuw Baarnstraat 93 Postbus 135 3740 AC Baarn | Lid NVM Wonen - BOG  
telefoon (035) 541 84 45 | [info@vanberkummakelaars.nl](mailto:info@vanberkummakelaars.nl)

## VAN DE VOORZITTER

Het einde van een mooi lustrumjaar komt in zicht. Onweerstaanbaar komen de beelden van lente, zomer en herfst in gedachten, maar ook de vooruitzichten van de mooie feestdagen rond Kerst.

Bij mij nemen de activiteiten van het bestuur, de werkgroepen en commissies natuurlijk een heel belangrijk deel van mijn aandacht in beslag en telkens weer ben ik dankbaar dat al die vrijwilligers de zaken zo goed op de rails weten te houden. Soms zit er een onverwachte bocht in die rails en word ik met mijn neus op de feiten gedrukt dat ook de mogelijkheden van een vrijwilliger niet eindeloos zijn. Maar oplossingen komen tot nu toe telkens weer tot stand. Wederom maar weer vermeld: beter direct uw diensten aanbieden dan wachten op een uitnodiging.

Velen van ons zijn naar de festiviteiten rond het 10-jarig bestaan van 'Het groene graf' geweest in *De Generaal*. Heel goed om onze partner op lokaal erfgoedgebied te ondersteunen. Wederzijdse hulp en inspanning om tot mooie publicaties te komen hebben meer effect dan dwarsliggen. Waar zij heel goed zijn met de website met korte verhalen, zijn wij weer expert op verzamelen archiefgebied. Wederzijds benutten dus.

Leest u ook weer de mooie verhalen die de redactie ons voorschotelt, bij voorkeur bij een knappend haardvuur. Geniet, en bedenk dat zo'n verhaal met veel inzet tot stand komt. Dank dus aan de redactie.

Ik verwacht velen van u te zien op de **nieuwjaarsreceptie in de Oudheidkamer op 8 januari 2016 vanaf 16.00 u**. Daar wordt dan tevens de eerste expositie van 2016 geopend, genaamd 'Het Rode Dorp'.

Kort geleden hebben wij een grote hoeveelheid boeken over Baarn weten te bemachtigen met het doel om onze bibliotheek te verrijken. Dat is gelukt, maar er zijn veel dubbele exemplaren over. Die worden tegen mooie prijzen aangeboden in de Oudheidkamer en wel op de nieuwjaarsreceptie! Zorg dat u er bij bent om uw collectie over Baarn uit te breiden.

Namens het bestuur wens ik u een uitgelezen december toe met mooie kerstdagen.

André Mascini

## INHOUD

<b>Van de voorzitter</b>	<b>97</b>
<b>Hofleverancier Meijers</b>	<b>98</b>
<b>Expositie 'Het Rode Dorp'</b>	<b>107</b>
<b>Giften derde kwartaal 2015</b>	<b>112</b>
<b>Wielersbaan (deel 2 en slot)</b>	<b>113</b>
<b>20 jaar Kerststallenroute</b>	<b>121</b>
<b>Kaddisj voor 'de andere categorie'</b>	<b>122</b>
<b>Colofon en agenda</b>	<b>128</b>

Fotoverantwoording omslag: De Nijverheidstraat in Baarn, rond 1900 (coll. HKB).

# Baerne

## VLEESCHHOUWERIJ MEIJERS: HOFLEVERANCIER TE BAARN

Als u zich nu naar de Nijverheidstraat begeeft, is het nauwelijks voor te stellen dat dit ooit een actief deel van het kloppende dorpshart was. Het droeg niet voor niets de naam 'nijverheid'. Een van de oudste ondernemers hier was vermoedelijk de jood Meijer Meijers. Dat is een aanname <sup>1</sup> omdat zijn zoon Salomon Zelig (1776-1856) ten tijde van de kadasterregistratie in 1832 eigenaar was van onder meer een groot perceel tussen de huidige Stationsweg en de bocht van de huidige Nijverheidstraat. Kleinzoon Meijer verkreeg in 1866 het predicaat 'hofleverancier' van prins Hendrik, en twee van zijn zonen, Nathan en Abraham hebben op hun beurt als vierde generatie in Baarn de zaak nog lange tijd voortgezet. Onderstaand volgt het verhaal van een familie van vleeschhousers die de enige joodse ondernemers <sup>2</sup> waren in het 19e eeuwse Baarn.

door: Henriëtte Beuk

### Joden in de mediene

Waarom grondlegger Meijer Meijers in het laatste kwart van de 18e eeuw in Baarn terecht kwam vertelt de overlevering helaas niet. Aan de familienaam kunnen we herleiden dat deze Meijers waarschijnlijk Asjkenazische joden zijn geweest. Salomon werd in Baarn geboren en had nog een joodse naam (Mosje Pinchas), maar een geboorteplaats voor zijn ouders Meijer Meijers en Sara Philips is helaas niet aangetroffen.

In die tijd was het niet vanzelfsprekend dat joden zich in de provincie (*mediene* in het Jiddisch) vestigden, ze zochten eerder elkaars gezelschap en bescher-

ming op in steden als Amsterdam, Amersfoort, Culemborg en Nijmegen. Misschien dreef een behoefte aan een rustige en gezondere leefomgeving de Meijers wel naar het Eemland. Hier, langs de Eem, lagen sappige weilanden voor zijn runderen die op een gegeven moment ter tafel kwamen als onderdeel van een zondagse maaltijd.

Met de stichting van de Bataafsche Republiek in 1795 verkregen de Israëlieten, zoals joden ook wel genoemd werden, dezelfde rechten en plichten als alle andere inwoners van het land. Maar ze waren zo gewend



aan hun eigen manier van leven, grotendeels gebaseerd op religieuze voorschriften, dat de overheid hen een handje moest helpen. De kleine en grote leefgemeenschappen hadden altijd al onder het toezicht gestaan van lokale autoriteiten als schepenen en dienden zich te houden aan speciale bepalingen die voornamelijk voorwaarden van vestiging en beroepsuitoefening regelden. Bij interne geschillen werd ook vaak de overheid ingeschakeld als onpartijdige scheidsrechter, bij gebrek aan een eigen ter zake ingevoerde geestelijk leider.

In 1796 werd een apart decreet aangenomen dat joodse burgers nog eens gelijkstelde aan Bataafse burgers. Om de integratie in de Republiek en later ook in het Koninkrijk der Nederlanden te stimuleren werden de joden wel gedwongen om de autonomie in hun gemeenschappen op te geven. Er kwam een publieke greep op interne aangelegenheden als onderwijs en het benoemen van rabbijnen. Tevens werd het gebruik van het Jiddisch teruggedrongen. Maar joden beschikten vanaf toen over de vrijheid om zich te vestigen waar zij dat maar wilden. De meesten wisten zich echter niet op te werken, bleven relatief arm en zetten hun beroep van slager of kleine neringdoende voort.

Na het beëindigen van de Franse overheersing werd ook de organisatie van het joodse geloof een staatszaak. Vallend onder het Ministerie van Binnenlandse Zaken, kregen steden als Amsterdam, Amersfoort en Nijmegen een hoofdsynagoge behorend bij een ressort. Dat

ressort viel weer uiteen in ringen, waar ring- en bijsynagoges opgericht werden. In Hilversum woonde de zuster van Salomon Meijers, Sibilla (1782-1845) wier echtgenoot Mozes Wolf van Laar in 1817 opzichter werd van de ringsynagoge. Hij was houder van de Bank van Lening (lommerd) aan de Kerkstraat 82 en dreef daarnaast een handel in tweedehands huisraad en meubilair.

Aangezien de Meijers de enige joden in Baarn waren, hebben zij zich voor het beleven van hun geloof gericht op Amersfoort. Ondanks de afwezigheid van een synagoge in Baarn, kreeg de familie, net als de katholieken, eenmalig f10 per huishouden compensatie voor het feit dat de staatsgodsdienst nu Nederlands-Hervormd was en andersgezinde godshuizen door die geloofsgemeente waren betrokken. Het zou lang duren voordat andersgezinden weer hun eigen publieke gebedsruimtes konden bouwen.

### **Vleeschhouwers**

Vlees was eeuwenlang een levensmiddel dat niet elke dag op tafel kwam, en vers vlees was zelfs een luxe die alleen op de zondag bereid werd. Omdat joodse slagers op zondag hun winkels openden, kwam dat andersgezinde burgers prima uit. Soms waren de openingstijden dan aan de restrictie onderworpen dat de winkel tijdens de christelijke vieringen gesloten moest zijn.

De joodse slager kon zijn vak alleen uitoefenen onder rabbinaal toezicht. Daarvoor moest jaarlijks een examen

afgelegd worden en dat werd blijkbaar niet ruim van te voren aangekondigd. Salomon's zoon Meijer werd als hoofd van het bedrijf per brief d.d. 28-07-1869 op de hoogte gesteld dat de volgende dag het examen werd afgenomen, maar Meijer was niet thuis die dag. Of hij die brief niet tijdig heeft ontvangen of het examen die dag wilde ontlopen is onduidelijk. In een volgend schrijven van het synagogebestuur in Amersfoort wordt een maand later aangegeven dat er van zijn diensten geen gebruik meer gemaakt zal worden en Meijer stuurt een pittig weerwoord dat *het Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Hendrik der Nederlanden en verder alle voorname Christenklanten, welke ik het genoeg en faveur heb te bedienen, onverschillig zal zijn of het vleesch afkomstig zal zijn van [Hebreeuws woord] of [Hebreeuws woord] of os of koe.*

Maar als belijder van de Israëlitische godsdienst wil hij graag het examen bij de opperrabbin in Nijmegen verlengen (al is het maar voor zijn eigen consumptie). Al 43 achtereenvolgende jaren heeft hij zich laten examineren en hij kan het zich daarom niet voorstellen dat niemand meer gebruik zal willen maken van zijn diensten.

Het zal echter niet meer goedkomen tussen Meijer en het Amersfoortse synagogebestuur. Begin 1870 verlangt hij af te treden als lid van de Nederlands Israëlitische gemeente en weigert hij de hoofdelijke omslag à f40,50 over 1869 te betalen. Deze bijdrage (pro rato naar draagkracht) dient elk lid aan de gemeente te voldoen voor het salaris van

de rabbijn, de *gazan* (de voorzanger), onderwijs en de bijstand aan armlastige geloofsgenoten. Het is een bizarre actie in het licht van de saamhorigheid die de gemeenschap in stand heeft gehouden en de parnassijns laten het er niet bij zitten: het komt tot een rechtszaak en Meijer wordt alsnog in maart 1871 veroordeeld tot het betalen van de omslag over 1869 en 1870. De band met de Nijmeegse synagoge blijkt jaren later nog wel goed te zijn, Meijer biedt bij het 125-jarig bestaan van die synagoge in 1881 een gebedenboek aan. Nijmegen mag dan ver weg zijn, het is wel de bakermat van de vleeswerkende industrie waarvan veel joden grondleggers zijn.

### **De affaire Meijers**

Kijkend naar het bezit van Salomon Meijers in 1832 kunnen we stellen dat hij zelf runderen hield voor de slacht. Hij bezat hooi- en weilanden aan de Eem en de Praamgracht, en hooiland en hakbosch aan de huidige Nieuw Baarnstraat. Al met al voldoende tekenen van welstand. Maar hoe hij die welstand heeft kunnen bereiken, blijft een vraagteken. Salomon trouwt met Flora (Froemet) Harpman, een vleeschhouwersdochter uit Culemborg en ze krijgen samen tien kinderen in Baarn, waarvan er zeker zes in leven blijven en die op hun beurt trouwen met joodse partners: de dochters Sara (\*1810), Heintje (\*1812), Naatje (\*1813), Hester (\*1814), en de zonen Meijer (\*1809) en Philip (\*1819).

In maart 1836 volgt een officiële aankondiging in het *Nieuw Israëlitisch Weekblad*

dat Salomon en zoon Meijer samen de vleeschhousersaffaire in Baarn gaan drijven. Maar bij de volkstelling van 1840 zijn Salomon en Flora woonachtig in Amersfoort, net als zoon Philip, die boekhandelaar is geworden, en in 1844 wordt Salomon benoemd tot parnassijn, dus Salomon zal op afstand toezicht op het bedrijf hebben gehouden.



Handtekening Meijer Meijers (HUA)

Meijer is in juni 1836 getrouwd met Rikje (Rijkje, Rivka) de Bruijn, een koopmansdochter uit Arnhem, en uit die verbintenis volgt een groot gezin: Salomon (\*1837), Nathan (\*1839), Abraham (\*1843), Rosette (\*1845), Andries (\*1846) en Herman (\*1847). Salomon, Nathan en Abraham volgen in de voetsporen van pa Meijer en opa Salomon. Andries wordt bankier in Vlissingen, maar vertrekt na een faillissement en twee verloren babies met zijn echtgenote Evaliene van Ronkel naar Nederlands-Indië in 1881. Herman gaat de handel in en huwt Rosina Pinkhof, dochter van een tandmeester, en vertrekt eind jaren 1860 naar Den Haag om zich later in Maastricht te vestigen. De oudste zoon, Salomon (Betsalel Pinchas) blijft niet bij

zijn vader in de zaak werken, vertrekt in 1862 met echtgenote Rosette Rubens naar Den Haag en overlijdt al zes jaar later. Ook dochter Rosette blijft betrokken bij het slagersvak, want zij huwt Salomon van Os, een vleeschhouwer uit Vlissingen, en zij vestigen zich in Zeeland.

Salomon sr. overlijdt in 1856 op 79-jarige leeftijd en bij de boedelscheiding van zijn weduwe Flora Harpman in 1862 blijkt dat hij letterlijk goed geboerd heeft. Onder het te verdelen bezit zijn 5 panden in Amersfoort, 3 panden in Baarn en 17 percelen Baarns landbouwgrond.<sup>3</sup> Meijer worden 3 percelen weiland aan de Praamgracht en het onroerend goed aan de Nijverheidsstraat geschonken. Salomon heeft dan 14 joodse nakomelingen, op een totale dorpsbevolking van 2322 zielen.<sup>4</sup>

### Hofleverancier

Hoe de bedrijfspanden er vanaf begin 18e eeuw hebben uitgezien is onduidelijk. Eigenlijk is de enige referentie de kadaasterkaart van 1832. Een verzameling losse gebouwen waar het gezin een onderkomen heeft, net als het slachtvee en de winkel.

Op 28 september 1866 verscheen in het *Nieuw Israëlitisch Weekblad* blad het bericht dat *het Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Hendrik, gedurende hoogstdezelfs verblijf te Soestdijk heeft behaagd onzen geloofsgenoot de heer Meijer Meijers, vleeschhouwer te Baarn te benoemen tot hoogstdezelfs Hofleverancier, met vergunning hoogstdezelfs wapen als zoodanig te voeren.*

Meijer was de eerste ondernemer in Baarn die opgenomen werd in het selecte gezelschap van uitverkorenen, dat al in 1818 in het leven was geroepen door koning Willem I. Natuurlijk bevonden de eerste hofleveranciers zich letterlijk in de nabijheid van het hof, dat destijds voornamelijk in Den Haag resideerde. Maar het hof bleek zich ook elders in het rijk op te houden en een voorkeur te hebben voor het steunen van de provinciale economie, gezien de benoemingen van winkeliers in Haarlem, Harlingen, Vlissingen, Leeuwarden, Utrecht en Den Bosch. Deze hofleveranciers leverden niet alleen voedingsmiddelen als vlees en vis, maar ook galanterieën als stoffen en handschoenen, verder meubels, pâtisserie, jachtbenodigdheden, antiquiteiten en zilver, kunstvoorwerpen, rijtuigen en genotsmiddelen als tabak.

In 1866 was Baarn nog geen toonbeeld van verfijning te noemen. De wijken kenden wel een eigen bakker en een soort van kruidenier die van alles wat verkocht en dat meer als bijverdienste deed aan huis, want als er al werk in loondienst beschikbaar was, dan was dat seizoensarbeid bij een boer of turf steken op de heide. Voor de rest scharrelde men een kostje bij elkaar door met schapen de hei op de te gaan, stoffen te weven, als knecht bij een timmerman, of als hulp bij de welgestelden te werken, in het huishouden of in de tuin.

Uit de *Amersfoortse Courant* van 13-11-1874 komen we eindelijk iets meer te weten over de gebouwen aan de

Nijverheidstraat, ze worden namelijk ingebracht op een openbare veiling:

1. *Eene Heerenhuizinge, langer dan een eeuw de vleeschhouwerij van de gebroeders Meijers, met 8 kamers, provisiekamer, keuken, kelder en verdere gemakken, vleeschhouwerswinkel (2 vertrekken en 1 kantoortje), mangelkamer en stalling voor 2 paarden, wijders afzonderlijk staande slachtplaats, met koetshuis en bergschuur met stalling voor minstens 10 stuks hoornvee, erve en grond kadastraal bekend in sectie B, no. 655 ter grootte van 5 aren 30 centiare (2 percelen).*
2. *Eene Huizing ertegenover met 4 vertrekken, zolder, benevens ruim koetshuis en achterhuis en grooten kelder, erve en tuin (sectie B, no. 1199, 2 percelen).*
3. *3 percelen uitmunten Weiland (sectie B, nrs. 532, 533 en 534).*

Is dit een streek van Meijer geweest om zijn zoons Nathan en Abraham in het gareel te houden? Of wilden de heren alle drie van het bedrijf af? Van een verkoop komt het echter niet, het bedrijf zal nog jaren voortgezet worden aan de Nijverheidsstraat.

Op een gegeven moment komen Meijer en zijn vrouw Rikje met minder leuk nieuws naar buiten: op 25-3-1876 wordt een scheiding van tafel en bed uitgesproken, Rikje blijkt in Baarn bij zoon Nathan te wonen en haar man in Amsterdam. Een jaar later wordt die scheiding echter weer ontzegd.

### **Economisch getij**

Begin jaren 1880 besluiten Nathan en Abraham, de enige zonen van Meijer



die nog in het bedrijf werken, de oude panden aan de oostkant van de straat te laten slopen en er verrijst een nieuw complex dat wit gestukt is en voorzien wordt van donkergroene louverluiken. De eerste steen wordt op 31 maart 1881 door Meijer (zoon van Abraham) en Benjamin Louis (zoon van Nathan) gelegd. De toekomst van het bedrijf, dat altijd van vader op zoon is gegaan, komt lichtjes op losse schroeven te staan als Benjamin op 10-jarige leeftijd overlijdt in 1885. De oudste van Nathan, Meijer, blijft als gedoodverfde opvolger over.



Nathan en Abraham investeren in 1886 en krijgen een flink stuk grond aan de Schoolstraat voor 20 jaar in erfpacht van de Baarnse Bouwterreinen Maatschappij. Eind 1888 gaat Baarn er een stukje geciviliseerder uitzien, grindwegen worden straatwegen, als gevolg van het toenemende verkeer door de komst van de spoorlijn en de opkomst van toerisme. Alle verkeersaders <sup>5</sup> die wij nu nog kennen worden beter begaanbaar gemaakt, zo ook de Nijverheidstraat. Wat ook toeneemt is de concurrentie: het

adresboek van 1889 laat maar liefst 5 slagerijen zien: Jacob Blom, Gerrit Deijs en Gerardus Johannes van Wijk in de Laanstraat, Willem van den Brink aan de Dijkweg, en de gebroeders Meijers in de Nijverheidstraat. Baarn groeit en het lijkt de familie Meijers te lukken het hoofd boven water te houden. Toch vertrekt Abraham op 53-jarige leeftijd, als weduwnaar van 2 echtgenotes, met zijn gezin in september 1896 naar Amsterdam om daar een eigen zaak aan de Kerkstraat 148 op te zetten, maar hij gaat een jaar later failliet.

Ook Nathan heeft twee echtgenotes overleefd en zet de zaak in Baarn voort. Het hofleverancierschap wordt verlengd in 1894 (no. 368). Hij neemt een bedrijfsleider in dienst (Rudolph Frese, zoon van een Pruisische varkensslachter) en vertrekt uit het pand aan de Stationsstraat om aan de Achterstraat te gaan wonen. Nathan's zoon Meijer heeft in 1895 al zijn vleugels als vleeshouwer uitgeslagen aan de Gedempte Gracht in Zaandam en heeft zus Rebecca meegenomen om hem te helpen. Een rustige oude dag kent Nathan echter niet: hij start een pension aan huis, dat later naar de Schoolstraat verhuist en daar de naam villa *De Boschrand* krijgt. Ook verzorgt hij koosjere maaltijden aan huis. Zijn dochters Louise Johanna en Elisabeth Henriëtte helpen mee, aangevuld met dienstmeisjes die voor het zomerseizoen komen.

In juli 1899 wordt het onroerend goed aan de Schoolstraat op een openbare veiling in hotel Velaars aangeboden:



*De Nijverheidstraat tijdens een feestdag, rond 1900, met het uithangbord van Frese (coll. HKB)*

1. Villa de Boschrand met zeven ruime boven- en benedenkamers, een dienstboedekamer, zolder, mangelkamer, keuken, kelder, veranda met erve en tuin (7 are)
2. Een huis met 3 stallen en erve tegenover het voorgaande perceel (4 are, 86 centiare)

Volgens het kadaster wordt dit van de zussen Elisabeth Henriëtte, Louisa Johanna en Rebecca gekocht door Josephus Martinus Uitenbogaard in 1900, maar het pension blijft zelfs na het overlijden van de 72-jarige Nathan in 1912 tot en met 1917 regelmatig geadverteerd worden in het *Nederlands Israëlitisch Weekblad*. De verpleegster Louise Johanna veilt de luxe inboedel pas in 1918.

### **Voortzetting slagerij**

Na Rudolph Louis Wilhelm Auguste Frese (1868-1949) vestigt slager Ludovicus Johannes Hoksbergen (1876-1937) zich in de voormalige panden van Meijers en beiden behouden het predicaat 'hofleverancier'. In de jaren 1920 gaat Hoksbergen een samenwerking aan met J.R. Sohl (eerder gevestigd in de Bosstraat) en deze nieuwe firma betreft een pand aan de Nieuw Baarnstraat waar zonen J.A. en Co hun vader zullen vervangen.

Na WO-II vraagt de Commissaris der Koningin te Utrecht aan de gemeenteraad van Baarn om een rapportage over het gedrag van de hofleveranciers van Baarn tijdens de oorlog. Er zijn dan in-

middels 9 Baarnse winkeliers die aan het hof leveren, waaronder 5 slagers:

Th. Blom (v/h G. Sijberden & Zn, 1896) en W.F. Hauber (v/h G. Das) in de Laanstraat; J. van Bekkum (v/h T. Mastenbroek, v/h G.J. de Jong) en J.M. Hoksbergen (v/h gebrs. Meijers, 1874) in de Nieuw Baarnstraat. Alleen bij Blom en Hoksbergen blijkt in 1947 het predicaat en het wapen nog aanwezig.



*Slagers Hoksbergen en prijswinnende koe (coll.HKB)*

Een deel van de bedrijfspanden van Meijers worden nog een tijd gebruikt door een kapper, maar eigenlijk zit in de jaren na WO-II de klad er behoorlijk in. De gemeenteraad wil iets nieuws in de Nijverheidstraat en eind 1950 wordt zelfs onomwonden gesteld: *De Nijverheidstraat vormt in de bebouwing een lelijke noot en heeft dan ook, planologisch gezien, reeds geruime tijd de aandacht.*

Raadslid H. Overeem, winkelier in de Nijverheidstraat 4 blijkt dan eigenaar te zijn van de panden van Meijers en hij verkoopt ze aan de gemeente in 1959. Een transactie die nog een staartje krijgt, want de Provinciale Staten twijfelen aan

het 'koosjere' gehalte ervan. De panden konden echter niet gesaneerd worden, want destijds waren ze nog niet onbewoonbaar verklaard. Er volgt een lange periode van leegstand tot de sloop in de jaren 1970 en de bouw van twee appartementencomplexen in combinatie met de herinrichting van de Stationsweg. Een laatste bewijs van nijverheid uit de 19e eeuw is spoorloos verdwenen.

### **De nazaten van Meijer Meijers**

Deze pater familias met het fraaie handschrift en de gestileerde handtekening kon zich op zijn oude dag verheugen in een riante kindershare die trouwde, uitwaaierde over Nederland - en verder - en hem kleinkinderen schonk. Maar veel van zijn nazaten eindigden in een vernietigingskamp tijdens de WO-II.

Een bijzonder verhaal is dat van André Meijers (zoon van Andries) en Rosette Meijers (dochter van Abraham). Andries werd geboren in Semarang, nadat zijn ouders Andries en Evaliene van Ronkel in 1881 de wijk naar Nederlands-Indië hadden genomen. Op enig moment komt André terug in Nederland en huwt zijn nicht in 1917 te Amsterdam. Het stel komt te wonen in Epe, trouwt in 1943 nog eens clandestien voor de katholieke kerk om aan vervolging te ontkomen, duikt toch onder in Noord-Holland bij familie maar de echtelieden worden daar verraden en eindigen allebei in Auschwitz op 11-2-1944.

De panden zijn weg, de nabestaanden overleden en bewijzen van hun werken en leven zijn nog spaarzaam te vinden. Geen foto's, geen schilderijen, geen inschrijvingen in de

registers van de Amersfoortse synagoge, want ook die laatste zijn praktisch vernietigd door de Duitse bezetter. Wat resteert zijn de stenen op de Joodse Begraafplaats aan de Bloemendalse Poort en de Soesterweg in Amersfoort voor Salomon (1777-1856), Flora (11762-1862), Benjamin Louis (1875-1885), Nathan (1837-1912), Elias (1817-1818), Elisabeth Henriëtte (1886-1908) en Louise Johanna (1881-1908).

### Bronnen

cbg.nl

communityjoodsmonument.nl/page/5235

kranten.delpher.nl (KB)

hisgis.nl

wiewaswie.nl

*Adressengids van Baarn 1889*

Archief Eemland, toegang 0431, inv. 11- Commissie van Weldadigheid en toegang 0441, inv. 177 - Gerecht Baarn

Archief Koninklijk Huis

Gans, Mozes Heiman: *Memorboek, platenatlas van het leven der Joden in de Nederlanden van de Middeleeuwen tot 1940* (1971)

Het Utrechts Archief, toegang 0825, inv. 808 - Nederlands Israëlitische gemeente te Utrecht Van der Voort, C. en H.: 'Op zoek naar joods Hilversum' in *Hilversum anno 1850*

Lüschen, Piet: *Baarn en haar Middenstand (1920-1950)*

### Eindnoten

1. De familie Meijers was in de *Adressengids van Baarn 1889* de enige joodse familie die hier permanent woonde. In de correspondentie met het bestuur van de Amersfoortse synagoge meldt Meijer in 1869 dat hij het hoofd van de enige Israëlitische familie in Baarn is.

2. In een brief d.d. 25-8-1895 naar de gemeenteraad van Baarn verwijzen achterkleinzonen Nathan en Abraham naar 'affaire al meer dan een eeuw gevestigd'. Bewijs hiervoor is niet aangetroffen in de 18de-eeuwse protocollen van Baarn. Wel wordt zoon Salomon Meijers genoemd in een overdrachtsakte uit april 1791 voor een perceel aan de Achterstraat (nu Burgemeester Penstraat). Het verkochte perceel grenst aan dat van Salomon, maar die is dan 16 jaar, een beetje jong om land in eigendom te hebben, en gezien de status van joden, hoogst uitzonderlijk voor die tijd. Wellicht is hij alleen genoemd als zijnde de pachter van het belendende perceel.
3. B872, B992, B993, B1116, B1117, B1286, B1287, B1290, B1291, B1413, B1424, B1425 (12 kavels bouwland langs de weg Baarn-Eemnes); E375,E376; B532, B533 en B354 (3 kampen weiland aan de Praamgracht).
4. Uit het *Memorboek*, peildatum 1-1-1860: Baarn 14 joden op 2322 inwoners Amersfoort 446 joden op 12663 inwoners Hilversum 222 joden op 5818 inwoners Utrecht 728 joden 52989 inwoners Culemborg 152 joden op 5413 inwoners Arnhem 834 joden op 24869 inwoners Nijmegen 384 joden op 21641 inwoners
5. Amaliaaan, Koningsweg, Prins Hendriklaan, Oude Utrechtseweg, Noorderlaan, Schoolstraat, Nijverheidsstraat, Veldstraat, Mollerusstraat, Laandwarsstraat, de weg bij den Oranjeboom en de Eemstraat (NAC d.d. 31-10-1888).

# Baerne

## EXPOSITIE 'HET RODE DORP'

Op 8 januari 2016 wordt tijdens de Nieuwjaarseceptie in de Oudheidkamer een nieuwe tentoonstelling geopend, dit keer door Hans van der Velden, directeur van Eemland Wonen. 'Het Rode Dorp' is een unieke wijk met een eigen karakter, ontstaan rond 1920 als één van de uitbreidingswijken van Baarn. Dit sociale woningbouwproject telt 88 woningen die gebouwd zijn in de stijl van de Amsterdamse school en met veel aandacht voor ruimte en groen. De huizen kregen, conform de tuinstadgedachte in het ontwerp, een tuintje voor en achter het huis, hetgeen behoorlijk vooruitstrevend was voor die tijd.

Eigenlijk ontstond Het Rode Dorp op initiatief van de (socialistische) woningbouwvereniging Ons Belang. Het plan werd ontwikkeld op voormalige landbouwgrond die door de gemeente was aangekocht om voldoende woningen te bouwen om de groei van Baarn voor te blijven. De toenmalige gemeenteraad besloot de straten in de wijk namen van schilders mee te geven. In de tentoonstelling laten we u ook iets van deze

schilders zien. Middels vele foto's, plattegronden en bouwtekeningen vertellen wij u het verhaal van het ontstaan, de bouw en de geschiedenis van Het Rode Dorp. Maar ook de eervolle benoeming van 'Beschermd dorpsgezicht' komt aan de orde.

Dit is wederom een expositie die u niet mag missen en wij heten u van harte welkom in de Oudheidkamer!



*Uw oude of nieuwe huis meesterlijk geschilderd?*

SCHILDERSBEDRIJF



*u.d. Horst*

CANTONLAAN 1 - 3742 CH BAARN  
TEL. (035) 542 28 93 - FAX (035) 543 02 58

***Voor Baarn en omstreken van oudsher bekend***



### **Welkom bij Eethuys-Cafe "De Generaal"**

Eethuys-Cafe "De Generaal" is gesitueerd in het stijlvolle monumentale pand uit 1870 dat in haar oorspronkelijke functie jarenlang dienst heeft gedaan als station Baarn, inclusief wachtkamer voor de Koninklijke familie. Het restaurant grenst aan het populaire wandel- en fietsgebied het Baarnsche Bos en is gemakkelijk bereikbaar met de trein of de auto (parkeren gratis).

### **Dagelijks geopend**

Eethuys-Cafe "De Generaal" is dagelijks geopend vanaf 10:00 uur. De keuken is vanaf 12:00 uur geopend, waarna het ook mogelijk is om uit de zeer gevarieerde menukaart te bestellen.

### **Groot terras**

Het restaurant beschikt over twee ruime zalen en een groot terras. In de zomer is het mogelijk, zolang het weer het toelaat, om buiten te dineren. Reserveren is niet noodzakelijk maar wordt echter wel aangeraden.

***Wij staan u gaarne telefonisch te woord voor verdere vragen of reserveringen Eethuys-Cafe "De Generaal", Lt. Generaal van Heutszlaan 5, 3743 JL Baarn - Tel: (035) 5421784.***



juwelier  
van doorm

Al vier generaties liefde voor 't vak.

Brinkstraat 14-16 3741 AN Baarn Tel: 035-5413107  
info@juwelievandoorm.nl www.juwelievandoorm.nl



## VAATWASSER STUK?

Wij repareren alle gerenommeerde merken



**BEL DIRECT**  
**035-694 23 96**

**Miele**  
er is geen betere

**AEG**



**BOSCH**

**SIEMENS**

**BESTE SERVICE**



**Electro World Van der Meulen**

Brinkstraat 28 & 29, Baarn  
www.electroworldvandermeulen.nl

**ELECTROWORLD.NL**

Electro World is onderdeel van **UNITEDRETAIL**



Eemnesserweg 12, postbus 97, 3740 AB Baarn  
Telefoon: (035) 541 33 21, telefax (035) 541 81 53  
E-mail: [info@debaarnsenotarissen.nl](mailto:info@debaarnsenotarissen.nl)

## PLEZIERIG LEVEN, ZORGELOOS WONEN



DANKZIJ ONS ZORGHOTEL  
KUNT U EVEN 'PROEFWONEN'

Welkom bij Huize Brandsen. Een sfeervol woon-zorghuis en zorghotel midden in het gezellige en groene Baarn. Hier geniet u van professionele levensloopbestendige zorg, ruime appartementen en een levendige sfeer. Een zorgindicatie is niet noodzakelijk. Zo wordt verzorgd wonen zorgeloos leven. Zie [www.huizebrandsen.nl](http://www.huizebrandsen.nl)

HUIZE • BRANDSEN  
verzorgd wonen

Koningsweg 2, 3743 EV Baarn 035 541 3055 [info@huizebrandsen.nl](mailto:info@huizebrandsen.nl) [www.huizebrandsen.nl](http://www.huizebrandsen.nl)





# APOTHEEK JULIUS

Sinds 1886



**M.A. Smulders - de Jong apotheker**

## UW GENEESMIDDEL ONZE ZORG

Laanstraat 26, 3743 BG Baarn

Telefoon (035) 5412432

Fax (035) 5421021

E-mail [apotheekjulius@ezorg.nl](mailto:apotheekjulius@ezorg.nl)

[www.apotheekjulius.nl](http://www.apotheekjulius.nl)

### AL 35 JAAR STERK IN:

- TAPIJT
- LAMINAAT
- GORDIJNEN
- VITRAGE
- RAAMDECORATIE
- MEUBELSTOFFERING
- BEDDEN
- BOXSPRINGS
- DEKBEDDEN EN  
KUSSENS
- BEDTEXTIEL

VAKKUNDIG,  
ERVARING, SERVICE EN  
EEN DESKUNDIG  
ADVIES

### DE WOON- EN SLAAPSPECIALIST VAN BAARN E.O.



## jan buis

NIEUWSTRAAT 24-27, 3743 BK BAARN

WONEN: TEL. 035-5412600

SLAPEN: TEL. 035-5413076

# Baerne

## GIFTEN DERDE KWARTAAL 2015

Dit kwartaal is de schat van de Oudheidkamer met maar liefst 57 objecten verrijkt. Daartussen bevinden zich onder andere 43 boeken, 6 kunstwerken en 6 promotie-artikelen. Wij danken de gulle gevers van harte!

Mocht u van zins zijn om op te ruimen en treft u tijdens die actie spullen aan die van Baarnse afkomst zijn of als onderwerp Baarn hebben? In de collectie van de Oudheidkamer zullen ze een goed tehuis vinden.



Een selectie van de recente giften: *Het begon allemaal in de Laanstraat*, een verhaal voor volwassenen; *Vogels in het Eemland* door J.J. Smit en R.J.S. Terlouw; potloodslijper die op tafel bevestigd dient te worden; tegel Santvoorde 1968-1978; tegel met afbeelding Pauluskerk met tekst 'Het Dorp Baarn'; wijnglas 'Vorstelijk proeven' met afbeelding van het station; gekleurde ets herfstavondlandschap omgeving Baarn door A.J. Meier-Smetz (aangekocht); ingelijste pentekening (origineel) van het Marisplein (Rode Dorp); schilderij *Aardewerken sojapot en aardewerken vaasje met bloesentak* door Gerrit van Lente (aangekocht).

## DE WIELERBAAN IN BAARN (1897-1901)

### VERKEERDE PLAATS, VERKEERDE TIJD? (DEEL 2 EN SLOT)

De trouwe lezers van de *Baerne* weten wellicht dat er rond 1900 in Baarn een wielierbaan was. In enkele artikelen zijn de verwickelingen rond de baan beschreven.<sup>1</sup> In de literatuur wordt deze geschiedenis veelal als een mislukking gezien, als een nachtkaars die langzaam uitdoofde. Dat oordeel vraagt enige nuancering. In het maartnummer van dit jaar heb ik laten zien dat de sportieve hoogtijdagen van de baan rond 1900 zeker niet afgelopen waren. In dit artikel wil ik betogen dat de publieke belangstelling terug liep, en dan met name onder het welgestelde deel van de bevolking dat juist in Baarn zo goed vertegenwoordigd was.

Door: Addy Schuurman

De geschiedenis van de baan is tot nu toe vooral beschreven in het kader van de ruimtelijke ontwikkeling van Baarn. In het artikel 'Baarnse Wilhelminavijver was verkoopmiddel' werd de stichting van de baan beschreven als een instrument om het dorp op de kaart te zetten en op deze manier kopers aan te lokken voor de villa's die in de planning zaten. Deze benadering roept allerlei vragen op. Liep de verkoop van de villa's zo slecht, dat men tot een grote reclamecampagne moest overgaan? Was er sprake van 'kruissubsidiëring', in de zin dat de kosten van de baan gedekt werden door de opbrengsten van de villa's (zoals je bij reclame zou verwachten)? Lag er een dergelijke kosten-batenanalyse ten grondslag aan de sluiting van de baan?

Op de laatste vraag geeft de auteur een kort en krachtig antwoord: *Ondanks alles waren vijver en wielierbaan [...] geen succes, want zij trokken niet het gewenste publiek. Er kwamen op hoogtijdagen wel*

*vele dagjesmensen toegestroomd, maar niet om een dure villa te kopen. Zo kapitaalkrachtig zullen de meeste bezoekers trouwens niet geweest zijn. Die wielierbaan werd uiteindelijk afgebroken en verkocht.*<sup>2</sup> In dit artikel zal ik dit korte oordeel uitwerken. Dan blijkt dat de stichting van de baan op een heel logisch, maar tegelijkertijd ook ongelukkig moment plaatsvond. Op het moment namelijk dat de sport op het hoogtepunt van zijn populariteit stond.

#### Sociale ontwikkelingen

Rond 1895/96 heerste er in Nederland een ware wielerrage. In de jaren 1880 had de fiets zijn intrede gedaan, maar was het vervoermiddel nog duur (men betaalde al snel f200 voor een nieuw exemplaar) en dus konden alleen de rijken zich een fiets veroorloven. Midden jaren negentig was de fiets een stuk goedkoper geworden (voor f100 à f125 had men een prima karretje)<sup>3</sup> en

duS bereikbaar voor steeds meer mensen. Van een exclusief speeltje voor de elite werd de fiets een normaal vervoermiddel voor de burgerij. <sup>4</sup> Voor de rijken die zich graag onderscheidden van 'het gemeen' kwam er gelukkig weldra een nieuw statussymbool op de markt: de auto. Wie het zich kon permitteren verruilde vanaf 1900 de fiets in voor de auto.

Diezelfde ontwikkelingen zien we ook in de wielersport terug. In de jaren 1880 opgekomen, waren de eerste wielrenners vooral scholieren (leerlingen van de HBS en het gymnasium) uit een progressief liberaal en welgesteld milieu, maar tien jaar later veranderde de sociale afkomst van het wielerpeloton: ook de kleine burgerij ging wielrennen. En die groep wilde – in navolging van het buitenland, waar fietsen- en bandenfabrikanten bereid waren aan de renners veel geld te betalen om via sportprestaties reclame te maken voor hun producten – met de sport geld verdienen, al was het alleen maar om hun reis- en verblijfkosten terug te verdienen. Een langdurige lobby resulteerde in 1895 in de invoering van het professioneel wielrennen in Nederland.

De invoering van de beroepssport in Nederland ging niet zonder slag of stoot en deze discussie verstomde allerm minst toen de kogel door de kerk was. Integendeel, de tegenstanders van de beroepssport – de elite, voor wie de sport een leuke vrijetijdsbesteding was die draaide om eer en 'gentlemanship' (en niet om winnen ten koste van alles) – begonnen zich af te keren van de wielersport en probeerden de belangenver-

eniging van alle fietsers in Nederland, de ANWB, met zich mee te krijgen. In 1898 lukte het de ANWB zover te krijgen dat zij alle bemoeienissen met de sport staakte en zich in het vervolg op andere taken (toerisme, mobiliteit) richtte.

Zo was de situatie rond de fiets en de wielersport binnen enkele jaren volledig gekeerd. Rond 1895 was het fietsen een door brede lagen van de bevolking geaccepteerde vrijetijdsbesteding, rond 1900 wilden belangrijke delen van de elite niets meer weten van de fiets, en zeker niet van de wielersport. Fietsen was de rage van gisteren (en van de lagere burgerij), de auto had de toekomst. Binnen dit kader moet men de geschiedenis van de wielersport van Baarn begrijpen.

### **Exploitatie**

De stichter van het Wilhelminapark en de eigenaar van de grond, H. Sweris, liet het daarbij behorende sportterrein en het café-restaurant exploiteren door derden, aanvankelijk door Gerard Frohn. Frohn was eigenaar van de *Baarnsche Rijwielhandel en Herstelplaats* maar bovenal kende hij het wielersportwereldje goed, want hij was zelf – zij het een matige – wielrenner geweest. De aanstelling van Gerard Frohn bleek al snel een goede zet. Hij organiseerde regelmatig allerlei activiteiten op en rond de wielersportbaan, om de bevolking van Baarn en omstreken naar zijn terrein te lokken en de geldkraan te laten lopen. Het exploiteren van een wielersportbaan was in die dagen vol risico's. De belangrijkste kosten werden gevormd door de pacht aan de eigenaar, het on-

derhoud van de baan, prijzen- en startgelden voor de renners en hun gangmakers en ten slotte reclame. De precieze bedragen hiervan zijn nauwelijks overgeleverd, maar we kunnen wel iets zeggen over de diverse kostenposten, zodat we wat meer informatie krijgen over het reilen en zeilen.

Anno 1897 waren er banen in Amsterdam, Tilburg, Utrecht, Baarn en Maastricht en deze banen waren in een felle concurrentiestrijd verwickeld om de belangstelling van de renners en het publiek. Het gebeurde meerdere malen, dat de wedstrijden in Baarn samenvielen met wedstrijden in Amsterdam of Utrecht. Dat is ook de reden waarom men – ongetwijfeld tegen betaling – de renners de loftrumpet liet afsteken over de banen. Jaap Eden liet amper een week, nadat hij de brassard van Baarn had gewonnen (en daarmee een dagelijkse uitkering van de baandirectie kreeg), overal optekenen: *Gaarne verklaar ik, dat de wielerbaan, die ik Zondag II. bij u bereed, beter en sneller is, dan welke andere houten baan ook, zelfs in het buitenland.* Zo maakte hij reclame voor de exploitant en tegelijkertijd ook voor de ontwerper en vervaardiger van de baan.

De concurrentiestrijd tussen de banen dreef tevens het start- en prijzengeld voor de toppers op, en ook het inhuren van gangmakers werd steeds meer een kostbare affaire. Dankzij de gangmakers konden de renners meer snelheid ontwikkelen, werden de wedstrijden spectaculairder en dus aantrekkelijker voor het publiek. Zoals in deel 1 vermeld leidde

dat tot een voortdurende opdrijving van het aantal gangmakers op de multiplats: van twee naar drie, vier of zelfs vijf man. Al deze mensen moesten betaald worden met startpremies. Rond de eeuwwisseling werd daarom veel geklaagd door de baandirecties. Vandaar ook, dat zij hoopten door de invoering van 'mechanische gangmaking' (gangmaking achter een motor of een auto) deze kosten te kunnen drukken.



*Jaap Eden won op 8 augustus 1897 de brassard in een match tegen Sidney Jenkins uit Wales. Op de foto houdt de directeur van de baan, G. Frohn, de renner in evenwicht, met naast zich de trainer van Jaap. Let ook op de goedgevulde tribune! (Hogekamp, p. 295)*

De prijzengelden voor de wedstrijden op de baan in Baarn waren zeker niet uitzonderlijk hoog. Bij wedstrijden in 1900 werden bij de beroepsrenners geldprijzen uitgereikt van f35 voor een eerste prijs tot f15 voor een derde prijs; de amateurs moesten zich tevreden stellen met een medaille. De organisatie had dus met een bedrag van f200 al een voldoende gevulde prijzenpot voor een goed gevulde sportdag.

Tot slot waren er de onderhoudskosten. Het baanseizoen liep – afhankelijk van het weer – van ongeveer eind april/begin mei tot september/oktober. Elk jaar werd de baan opgebouwd en afgebroken. Klaarblijkelijk was het goedkoper om de baan in de herfst af te breken en in de lente opnieuw op te bouwen, dan de baan in de winter te laten liggen. Het arbeidsloon en de kosten voor transport en opslag waren dus geringer dan de schade die 's winters aan het hout ontstond onder invloed van het weer.

Tegenover al deze kosten stonden ook opbrengsten. Terwijl de kosten veelal in nevelen zijn gehuld, kunnen we wel een slag maken naar de omzet van de wielersbaan. Bij een bloemencorso in 1897 werd het aantal betalende toeschouwers op 3300 geschat. Daarbij kwamen ook nog 'abonnementshouders'. Met entreprijzen van f0,25 tot f1 (kinderen half geld) kunnen we de omzet van die dag schatten op een bedrag van f2.000, alleen al aan entreegelden, dus exclusief de omzet van het café-restaurant. De totale omzet kan dus makkelijk het dubbele bedrag (f4.000) hebben bereikt. Uit het

krantenverslag van het corso weten we dat dit evenement uitzonderlijk goed bezocht werd; een gemiddelde wielervedstrijd leverde veel minder toeschouwers op. Zelfs wanneer het weer goed was en er toppers op het affiche stonden,

**BLOEMEN-CORSO**  
to houden op  
**BAARN'S SPORTTERREIN**  
op Zondag 22 Augustus 1897 's namiddags ten 2 ure.

Wedstrijd No. 1. Versierde RIJWIELEN.  
Afdeling 1. Dames met Rijwiel.  
» 2. Heeren »  
Prijs: 4 Kunstvoorwerpen ter waarde van f50.  
Wedstrijd No. 2. Versierde Sportkarren en Bokkenwagens.  
Afd. 1. Bokkenwagens. Afd. 2. Sportkarren.  
Prijs: 4 Kunstvoorwerpen ter waarde van f30.  
Wedstrijd No. 3. Geordeneerde personen op RIJWIELEN.  
Afdeling 1. Franse » Costans.  
» 2. Meest comische »  
Prijs: 4 Kunstvoorwerpen ter waarde van f30.  
Een 100 Bloemstip- of Zwaansprijg wordt toegekend aan den renner van het Rijwiel, dat men den 100 grje bekroond is. Een 200 grje aan hem, die den Bokkenwagen vandoor, welke een 100 grje werd toegekend. Verder een 500 grje aan hem, die de Sportkar versierde, welke eveneens een 100 grje werd.

Prijzen drie medailles of f15, f10, f5 in contant.  
No. 4. Wedstrijd met Bokkenwagens met 1 of 2 Bokken bespannen, over een baanrond op de vlakke Wielerschool (333 M.).  
Prijs: 3 Kunstvoorwerpen ter waarde van f30.  
No. 5. Wedstrijd in het RIJNSTEKEN.  
Prijs: drie Kunstvoorwerpen van 15 gulden.  
No. 6. Wielervedstrijd over 5 kilometer (10 ronden) met voorrijt voor AMATEURS boven de 14 jaar.  
De mededinging is opengesteld voor alle bewoners van Nederland.  
Prijs der plaatsen: Tribune f1, te Galrij f0,50, 3e Rang f0,25. Kinderen half geld.  
Inschrijvingen voor mededinging sluiten helon 19 Aug. bij G. FROHN, Dir. Baarnsch Sportterrein.

*Amersfoortse Courant 19-8-1897*

werd hooguit gesproken van een goede opkomst. Bij de tweede serie wedstrijden in juni 1897 vermeldde de krant: *Het schoone weer had menigeen naar buiten gelokt en de opkomst van het publiek was dan ook vrij talrijk te noemen. Vooral de tribune was goed bezet.* <sup>6</sup>

De foto van Jaap Eden uit 1897 liet ook volle tribunes zien, maar een internationale wedstrijd in 1901 werd voor vrijwel lege tribunes verreden. In 1900 en 1901 was het weer vaak spelbreker, zelfs bij het Nederlands Kampioenschap werd gesproken van een negatieve exploitatie als gevolg van het slechte weer. In 1897 werd vijf keer een groot wielerevenement georganiseerd, ongeveer een keer in de maand. De overige tijd werd de baan voor andere activiteiten en evenementen benut. Door de week werd de



*De wielervebaan in het Wilhelminapark tijdens een bloemencorso (coll. HKB)*

baan gebruikt als instructiebaan om te leren fietsen. Het was vooral voor dames in die tijd gebruikelijk dat zij op een besloten terrein de eerste beginselen leerden, niet alleen uit het oogpunt van veiligheid, maar zeker ook van zedelijkheid. Al te onbescheiden blikken van mannelijke 'bewonderaars' werden niet op prijs gesteld. Waar bijvoorbeeld in Amersfoort de plaatselijke wielerscholen door hoge schuttingen omgeven waren,<sup>7</sup> deed men in Baarn niet moeilijk: vanuit het café-restaurant had men een vrij uitzicht: *Ter informatie van de wandelaars naar het Wilhelminapark diene, dat de tweede etage met balcon van het Café-Restaurant vrij toegankelijk is. Alleen gedurende wielervedstrijden wordt daar een kleine entree geheven, onder gewone omstandigheden dus niet en dan heeft men er een gezellig*

*zitje en een aardig kijkje op de baan, waar heeren en dames en jongelieden zich trainen op het rijwiel.*<sup>8</sup> Of de Baarnse dames zich hierdoor lieten afschrikken is helaas niet bekend.

Verder waren er in de weekenden regelmatig evenementen. In augustus 1897 trok een bloemencorso veel publiek, hierboven reeds gememoreerd. Uit het programma bleek overigens dat hierbij geen sprake was van een optocht van met bloemen versierde wagens, maar van versierde rijwielen of gekostumeerde fietsers.<sup>9</sup> Het ging er toen heel wat bescheidener aan toe dan tegenwoordig in de Bollenstreek. Daarnaast werden er feestavonden georganiseerd met een concert, afgesloten met vuurwerk of illuminatie en ook de kermis sloeg er zijn tenten en attracties op.<sup>10</sup> In de winter

wanneer de baan was opgeruimd, werd er een verbinding met de vijver gegraven en liep het middenterrein van de baan onder water en werd zo een ijsbaan. <sup>11</sup> Kortom, de wielersbaan was een multifunctioneel evenemententerrein. Een exploitant die voldoende en gevarieerde activiteiten organiseerde, kon makkelijk een goed belegde boterham met het terrein verdienen. Mits alles meezat en er voldoende publieke belangstelling was.

### Het einde

Vanaf 1899 trok Gerard Frohn zich terug uit het sportcomplex. Uiteraard is niet meer te achterhalen wat zijn beweegredenen precies waren, maar het kan heel goed zijn, dat het terugtrekken van de ANWB uit het renwezen hier alles mee te maken had. De wielerrage in Nederland kwam daarmee tot een einde en het is mogelijk dat Frohn dit onderkende. Hoe dan ook, in 1899 trok hij zich terug uit het café-restaurant, dat overgenomen werd door C.E. Hollmann, de eigenaar van het *Wilhelmina-Hotel* in Hilversum. Begin 1900 stopte Frohn ook met de exploitatie van de baan; deze droeg hij over aan A.J. Coersman, hotelhouder van het *Huis Groeneveld*. Die had dat jaar ook het café-restaurant van Hollmann overgenomen, zodat horeca en sportterrein weer in één hand kwamen.

Coersman heeft de baan nog twee jaar geëxploiteerd. Hij had daarbij de pech, dat het twee jaar achter elkaar vaak slecht weer was. Eind augustus 1900 merkte de krant op: *Het gure weder der laatste dagen is oorzaak, dat vele zomer-*

**BAARN**

SPORTTERREIN,                      WIELERBAAN.

**Café-Restaurant**

8 minuten gaans van het station H.S.M. langs oude Utrechtsche weg, Spoorweg en Wilhelmina-lanen.

Prachtige ligging in hooge dennenbosschen, fraaie wandelingen, watergezichten met fonteynen en uitzicht op den Wielersbaan.

Ruime gelegenheid tot het geven van **Partijen, Déjenners, Dinners en Soupers.**

**Remise en stalling voor paarden.**

Te zien levende fotografieën (5 microscopes).

*Aanbevelend,*

**C. E. HOLLMANN.**

**P. S. Aanstaaenden Zondag 18 dezer WIELERWEDSTRIJD.**

*Amersfoortse Courant 15-6-189*

*bewoners reeds aanstalten maken om te vertrekken. Van een mooien en drogen zomer hangt in onze gemeente het wel en wee van vele ingezetenen af. Ook de talrijke hotels voelen den druk van het slechte weder en nu de vacantiën eindigen, mag gerust gezegd, dat Baarn een zeer slecht seizoen had.* <sup>12</sup> Ook in 1901 klaagde de horeca over slecht weer. In oktober 1901 raakte bekend dat de baan ophield te bestaan en verplaatst zou worden naar Breda. Hij werd gekocht door ene Ernest de Bruyne, de exploitant van een lokale tramwegmaatschappij. Al na drie seizoenen (1902-1904) ging de baan failliet en op 16 december 1904 ging de houten baan volledig in vlammen op.

Hoe moeten we nu het einde zien van de wielersbaan in Baarn? Allereerst is een relativerende opmerking op zijn plaats.





*De wielersbaan van Breda (1902-1904) (coll. Stadsarchief Breda)*

Een houten baan als die in Baarn was geen onroerend goed, maar roerend goed dat alleen werd opgebouwd wanneer er voldoende animo voor was. Ook in grote steden als Amsterdam, Utrecht en Den Haag (lees: Scheveningen) was een wielersbaan die soms een of meerdere jaren niet uit de opslag kwam bij gebrek aan belangstelling. Dat de baan van Baarn op een gegeven moment verkocht werd, moet men dus niet te snel als een teken van mislukking zien; beter is het om uit te gaan van een commerciële transactie: men verwachtte dat de baan in een stad als Breda – in het zuiden van het land, waar de belangstelling voor de wielersport groter was – meer zou opbrengen dan in het luxe villadorp Baarn. Dat neemt niet weg dat het sportief gezien na 1898 moeilijke tijden waren voor de baansport in Nederland. Ondanks mooie wedstrijden met nationale en internationale toppers, ook in Baarn, was

het terugtrekken van de ANWB een klap voor de sport, waar men slechts langzaam van herstelde. De 'sociale degradatie' van de wielersport, die hierdoor op gang kwam, kwam des te harder in Baarn aan, omdat hier precies die elite woonde, die in de jaren tachtig tot de voortrekkers van het fietsen behoorden, maar zich nadien van de sport afkeerden en de belangstelling verlegden naar

andere sporten, zoals tennis of hockey. Bovendien gaven de nieuwe wielersorganisaties, die na 1898 op de voorgrond traden, meer aandacht aan het wielrennen op de weg: in die jaren ontstonden een reeks wedstrijden, die hadden kunnen uitgroeien tot Nederlandse klassiekers.<sup>13</sup> Hadden kunnen uitgroeien, omdat in 1905 het wegrennen aan een vergunningstelsel werd onderworpen en de overheden de sport nadien ontmoedigden door slechts bij uitzondering een wegwedstrijd toe te staan. Het baanwielrennen herstelde zich toen, maar de sport had inmiddels een heel ander sociaal gezicht gekregen: de renners waren vooral middenstanders- en arbeiderszonen. En daar liep in Baarn bijna niemand warm voor.

De geschiedenis van de baan moet men dus zien als een symptoom van de wielerrage, die Nederland in het midden van

de jaren negentig in zijn greep had. Dat deze in Baarn zo kort duurde had voor een belangrijk deel te maken met de sociale structuur van het dorp: juist als gevolg van die rage, keerde de progressieve elite - het fundament van het villadorp - zich af van de sport. Daarmee viel het draagvlak voor de baan weg.

### Bronnen

*Amersfoortsche Courant* (AC)

Beuk, H.: 'Fietsen en fotograferen in fraai Baarn' in *Baerne* jg. 35, nr. 1 (2011)

Booy, F.: 'Baanse Wilhelminavijver was een verkoopmiddel', in *Baerne* jg. 35, nr. 1 (2011),

Brouwer, G.: 'De Baanse wielersport in het Wilhelminapark', in *Baerne* jg. 3, nr. 2 (1978), *De Eembode* (DE)

Hogenkamp, G.J.M.: *Een halve eeuw wielersport 1867-1917*

*Nieuwe Amersfoortsche Courant* (NAC)

Schuurman, A.: 'De beste reclame voor de deugdelijkheid van ons fabriekaar. Sociaal-economische geschiedenis van de wielersport 1885-1900' in *Flehite, Historisch jaarboek voor Amersfoort en Omstreken 2011*, p. 42-75

Twigt, A.: 'Een deftige velocipède club in Baarn', in *Baerne* jg. 35, nr. 1 (2011)

### Noten

1. Zie o.a. Brouwer, Booy en Beuk
2. Booy, p. 19
3. De Baanse rijwielhandelaar G. Frohn verkocht voor die bedragen tweedehands-fietsen (Brouwer, p. 8). In Amersfoort kreeg je voor dat bedrag een nieuwe fiets.
4. Schuurman, p. 45-46
5. AC 16-8-1897
6. NAC 16-6-1897

7. Schuurman, p. 49 en 71
8. AC 10-6-1897
9. Verslag in AC 26-8-1897
10. Beuk, p. 11, NAC 21-7-1897, DE 21-8-1897, AC 23-8-1897 en DE 30-7-1898
11. AC 1-11-1897; Beuk, p. 11, Brouwer, p. 6
12. AC 30-8-1900
13. In Baarn was in die tijd de wielervereniging *De Antiloop* actief, die een wegwedstrijd over 100 km tussen Baarn en Amsterdam organiseerde. Zie: NAC 15-2-1899

## REDACTEURS EN/ OF GASTAUTEURS GEZOCHT!

De redactie is naarstig op zoek naar nieuwe collega's. Vindt u het leuk om te schrijven en onderzoek te doen? Heeft u misschien al een tijdje rondgelopen met het idee om de geschiedenis van uw huis in Baarn, Lage Vuursche of Eembrugge na te pluizen of die van Baanse familieleden? Of wilt u vertellen over uw dienstverband bij een Baarns bedrijf?

De redactie komt één keer per kwartaal bij elkaar om te vergaderen over de inhoud van het nieuwe nummer en om ideeën over toekomstige onderwerpen uit te wisselen.

Wij kijken uit naar uw reactie via [redactie@historischekringbaerne.nl](mailto:redactie@historischekringbaerne.nl).

## 20 JAAR KERSTSTALLENROUTE 'WEG VAN HET LICHT'

Deze maand staan voor de twintigste keer in de Baarnse tuinen tientallen mooie kerststallen en andere kersttaferelen te pronken. Het idee ervoor ontstond in 1994 toen schrijver dezes in Malmédy in de Belgische Ardennen bij toeval een grote kerststal zag staan in een muziektent op een besloten pleintje. Baarn, met de vele mooie tuinen en grote villa's, zou een mooi decor voor dit idee vormen en zo geschiedde.

door: Jacqueline van den Eshof-Ansinger

Twintig jaar geleden lukte het om een groepje van 7 mensen enthousiast te maken voor de promotie van de rijke Europese kersttraditie en de kerststal. Nu staan er 100 locaties op de officiële route en het is enorm leuk om te zien dat er nog enkele tientallen tuinen zijn die iets buiten de route ook meedoen. De kerststallen staan tot 23.00 u in het volle licht van 18 december tot en met 6 januari 2016.

De route biedt een enorme variatie: er zijn veel traditionele kerststallen, veel eigentijdse uitingen, zeer ludieke creaties, maar allemaal tonen ze wel de oorspronkelijke gedachte van het Kerstfeest, de geboorte van Christus, ieder op zijn of haar eigen wijze. Het is ook bijzonder dat iedereen, wel of niet kerkelijk, aan deze route kan meedoen. Alles is laagdrempelig, als men maar niet op de commerciële kerstmannentoer gaat.

De Weg van het Licht wordt niet alleen door Baarnaars druk bezocht, al jarenlang komen steeds meer mensen uit het hele land de kerststallen bekijken. Zelfs

de landelijke TV heeft al drie jaar achtereen aandacht besteed aan onze route.



Baarn is een traditie rijker. Het zou mooi zijn als deze traditie ook in de toekomst kan voortduren, maar daar zijn meer mensen voor nodig. Veel deelnemers worden een dagje ouder en de organisatoren ook. Iemand zal het stokje moeten overnemen als we onze unieke kerststallenroute willen voortzetten.

Wilt u ons helpen of zelf deelnemen aan de route, neemt u dan a.u.b. contact met ons op via [wegvanhetlicht.nl](http://wegvanhetlicht.nl) of [kerststallenroute@ansinger.nl](mailto:kerststallenroute@ansinger.nl).

## KADDISJ VOOR 'EEN ANDERE CATEGORIE'

Wie zich meer dan 70 jaar na dato verdiept in het lot van joodse inwoners van Baarn tijdens de Tweede Wereldoorlog, begint aan een treurig stemmend karwei. Jaap Kruidenier verzuchtte ooit: 'Het lijkt wel of ze nooit hebben bestaan'. En zijn verzuchting betrof niet zo zeer het feit dat hun bestaan lijkt vergeten, als wel dat het daar, als iets onvermijdelijks, bij is gebleven.

door: Cees Roodnat

### Identiteitsloos in de annalen

Over Baarn in oorlogstijd is in de archieven en publicaties van onze vereniging veel terug te vinden. Ook over de discriminatie en vernedering van joden in de eerste oorlogsjaren en de maatregelen van de bezetter tot hun verwijdering uit de samenleving, zijn tal van documenten beschikbaar. De joodse Baarnars die dit lot trof blijven echter anoniem, hun aantal onduidelijk. Bij wie de eerste stenen door de ruit gingen, wie tot het dragen van een ster verplicht waren, wie op hun werk ontslagen werden, wie zich in park of zwembad niet meer mochten vertonen, wie uit de schoolklassen verdwenen, wie onderdoken of zich probeerden vrij te kopen – het is ooit geweten maar vandaag niet meer of zeldzaam terug te vinden. Aan formele gegevens over hun deportatie of verdwijning uit ons dorp ontbreekt het echter niet. De data van hun arrestatie in Baarn door *Sicherheitspolizei* of *Feldgendarmarie*, op straat, op hun woon- of onderduikadres, al of niet na verraad, het wordt in de kronieken keurig vermeld. Met aantallen, hun geslacht, maar zonder naam. Zo weten we dat vanaf augustus 1942

tot medio 1944 circa 50 personen vanuit ons dorp naar een niet nader benoemd elders zijn afgevoerd.

Op zoek naar die mensen achter de cijfers, in de collecties van het NIOD of het Joods Historisch Museum, kwam tot 2004 onder de zoekterm 'Joden in Baarn'



slechts één item boven water: de door Jaap Kruidenier beschreven foto van een meisje op de bank tegenover het station onder het bordje 'Voor Joden verboden'. Dat dit geen joods meisje kon zijn behoeft geen betoog. Het maakt andermaal duidelijk hoe moeilijk het was en is om die 'verloren levens' in de herinnering terug te roepen. Ze zijn er letterlijk en figuurlijk 'geweest', maar zonder tastbaar bewijs of Plaats van Herinnering.

Tot het jaar 2000 hulde dit dorp zich als het om het lot van Joodse bewoners ging in een oorverdovend zwijgen. Als verklaring voor het ontstaan van die 'zwijgcultuur' rond de bezettingsjaren, hoor je vaak opmerkingen als deze:

– *We hadden na de oorlog wel wat anders aan ons hoofd dan aan die nare jaren terug te denken.*

– *Mijn vader was 'fout' in de oorlog en deed er dus maar liever het zwijgen toe. (Baarn stond voor de oorlog bekend als een echt NSB-dorp)*

– *Mijn ouders waren actief in het verzet maar hebben daar heel lang niet over willen praten.*

– *Het is erg hoor, van die joden. Maar moet dat nou elk jaar weer opgehaald worden?*

– *Mijn kinderen krijgen daar niks over op hun school. Ze hebben niet het flauwste benul van wat er in de oorlog allemaal gebeurd is.*

– *Dat gezeik over hun fiets met houten banden en hoe smerig die tulpenbollen waren. Ik ben er wel klaar mee!*

– *Er zijn nou toch weer joden genoeg, waar zeuren ze over. (kan het cynischer?)*

Dat joden die hun 'hellevaart' kunnen navertellen er zélf lang over zwegen is begrijpelijk. 'Als het trauma te groot is dan is zwijgen de beste bescherming', las ik ooit. Dat het antisemitisme – met de nazipropaganda nog vers in het geheugen - nog nagalmde in de Nederlandse samenleving moge blijken uit het feit dat in 1951 op initiatief van chique Baarnse kringen, joodse leerlingen werden verwijderd uit de klassen van de *Nieuwe Baarnsche School* waarin de prinsesjes Irene en Margriet terecht zouden komen.<sup>1</sup>

'Joden moesten zich in die jaren koest houden, niet klagen, want alles stond in dienst van de wederopbouw', aldus Maurice Swirc, hoofdredacteur van het *Nederlands Israëlitisch Weekblad*. Pas na de televisiedocumentaire 'De Bezetting' van historicus Lou de Jong (tussen 1960 en 1965) werden oorlogsherinneringen niet langer onder het tapijt geveegd en het lot van de joden niet langer verzwegen.

### **Herdenken van een andere categorie**

In oktober 2001 werd er bij het oorlogsmonument op het Stationsplein een plaquette onthuld waarop de namen staan van 31 inwoners van Baarn die tijdens WO-II het leven lieten in de strijd om onze vrijheid. Met uiterste zorgvuldigheid werd door een klein comité afgewogen wie voor plaatsing op die plaquette in aanmerking kwamen en wie niet. Inwoners die als gevolg van beschietingen of bombardementen het leven lieten kwamen niet in aanmerking. Joodse oorlogsslachtoffers vormden eveneens 'een andere categorie.' De andere ca-

tegorieën verdienen geen prioriteit en werden als te lastig en niet relevant terzijde geschoven. Met andere woorden: die mochten geen naam hebben.

Bert Onclin, die indertijd bij de gemeente als taak had het bevolkingsregister te digitaliseren, nam in 2003 vrijwillig en uit persoonlijke motieven het initiatief tot het boven water krijgen van alle persoonsgegevens van 'joodse plaatsgenoten die in de periode 1850 tot en met 1945 in Baarn gewoond en gewerkt hebben, in de Nazi-concentratiekampen zijn omgebracht, dan wel zijn overleden'. Met medewerking van hoofd Burgerzaken Wim Zondag was hij er maanden mee bezig. Ook bij de Burgerlijke stand van Amsterdam en Westerbork werden de bevolkingsregisters minutieus gevlooid. Onder de titel 'Zij hebben onder ons gewoond. 1850-1945' werd het onderzoek in het voorjaar van 2005 aangeboden aan het gemeentebestuur met het verzoek de erin vermelde namen in blijvende herinnering te houden. Pas in augustus van dat jaar reageerde het college met het samenstellen van een werkgroep die hierover advies mocht uit brengen. In het beraad van die werkgroep stuit een gedenkplek bij het huidige oorlogsmonument in het Amaliapark echter op bezwaren; een alternatieve gedenkplek op het treinstation (van hier vertrokken de treinen met opgepakte joden naar Westerbork en elders) wordt door de NS resoluut afgewezen. Er lijkt sprake van onwil of onbegrip. De stemming bij sommigen in de werkgroep: 'Laten we

er maar over ophouden.' Initiatiefnemer Onclin voelt zich in de kou staan. Na geruime tijd krijgt hij van interim-burgemeester Smith te verstaan dat hij zijn onderzoek maar moet deponeren bij de joodse begraafplaats in Amersfoort. Daar hoort het thuis. Ofwel, het college is er wel klaar mee.

### **Herpakken van de missie**

In 2006 belt ex-werkgroeplid Jaap Kruidenier Bert Onclin: 'Zullen we er nog eens over praten?' Jaap wil nog een poging doen het college tot andere gedachten te brengen, maar kan door zijn plotselinge overlijden zijn werk niet afmaken. Andere oud-werkgroepleden houden het vooralsnog voor gezien. In 2005 tipt Chris Leeda, vanwege genealogisch onderzoek eveneens spoorzoekend in de Baarnse oudheidkamer, mij over het bestaan van een Digitaal Monument Joodse Gemeenschap in Nederland. Dit initiatief van emeritus hoogleraar Ies Lipschits ging in april 2005 als website 'online' en is inmiddels overgedragen aan het Joods Historisch Museum. De bedoeling van deze bijzondere website is een beeld te schetsen van de joodse gemeenschap, van de joodse gezinnen en van individuele personen aan de vooravond van hun deportatie. De inspiratie ervoor werd gevonden in de joodse traditie die er vanuit gaat 'dat iemand voortleeft zolang er herinneringen aan hem of haar worden bewaard.' De homepage van de website is het feitelijke 'monument', dat bestaat uit een scherm met allemaal gekleurde staaf-

jes, gegroepeerd in blokjes. Elk blokje stelt een gezin voor, elk staafje binnen een blokje een persoon die in de oorlog is omgekomen. Hoge blauwe staafjes staan voor volwassen mannen, hoge rode voor volwassen vrouwen. Halfhoge groene staafjes staan voor jongens tussen de 6 en 21, gele van dezelfde hoogte voor meisjes in die leeftijd. De laagste staafjes staan voor kinderen onder de zes jaar: jongens zijn lichtblauw, meisjes zijn roze. Overlevende gezinsleden kregen een kleurloos staafje omdat het monument niet is bedoeld om over hen informatie prijs te geven. Door op 'zomaar' een blokje te klikken kwam ik op 'zo maar' een gezin, bestaande uit verschillende personen met ieder een eigen persoonspagina. Door op Baarn te klikken verschenen de namen waar Onclin en Leeda in hun onderzoeken naar hebben gezocht, teruggebracht tot 45 kleurige blokjes. Inclusief de adressen in Baarn naar de situatie in juni 1941. Het digitale karakter van het monument maakt het mogelijk om aanvullingen en verbeteringen te maken. Het monument is dus niet af en zal met de jaren aangroeien met verhalen, foto's en verwijzingen naar archieven, websites en literatuur. Onder de knop 'aanvullingen en correcties' bij de Baarnse persoonspagina's bevindt zich bijna niets. Soms wordt een beroep vermeld of de inboedellijst van de bezittingen die uit hun huis zijn weggehaald. Bij enkelen is aangegeven welke gezinsleden de oorlog hebben overleefd. Onthutsende informatie over het lot van mannen, vrouwen, kinderen die



*Rita Barmé, Martha Frank en Jacob van der Heijm  
(coll. Digitaal Joods Monument)*

onder ons in Baarn, aan bijvoorbeeld de Eemnesserweg, Brinkstraat, Nassaulaan, Kettingweg (45 personen op 23 adressen) hebben geleefd, gewerkt en gewoond. Die namen worden in een door de joodse gemeenschap zelf opgericht digitaal monument vermeld, terwijl er in het dorp waar ze woonden, beschamend genoeg, tot op vandaag geen letter van is terug te vinden.

### **Comité Joods Oorlogsmonument Baarn**

Mede naar aanleiding van de presentatie van het jubileumboek *Duizend jaar Baarn* van de HKB in 2014 en het hoofdstuk daarin over WO-II, laait binnen en buiten dit genootschap de discussie weer op of er niet toch iets ter herdenking van Baarnse joden in gang gezet zou moeten worden. De heren Jos Gies en later Wim Velthuizen spreken burgemeester Roëll hier op aan, die aangeeft initiatieven ter zake te zullen steunen. Peter Schmidt vraagt in de *Baarnsche Courant* aandacht en bijval voor z.g. *stolpersteine*, vierkante bronzen keitjes waarop de persoonsgegevens van omgekomen joden staan gegraveerd, die vóór het huis waar de genoemde heeft gewoond in het trottoir kunnen worden

ingemetseld. Rond dit initiatief ontstaat opnieuw een werkgroep waarin naast Jos Gies, Wim Velthuizen, Inge Pastoor, Wim Hazeu, Kok van Nood en Cees Roodnat (behalve Jos allen lid van de HKB) plaatsnemen. Peter Schmidt wil de kar wel trekken. De werkgroep wil haast maken, laat het idee van stolpersteine al snel als te complex afvallen, maar streeft er naar om in de vorm van een plaquette of anderszins, bij het huidige oorlogsmonument - een herdenkingsplaats te creëren voor alle gedurende de oorlogsjaren in Baarn woonachtige joden, die door de bezetter naar internerings-, concentratie- of vernietigingskampen zijn afgevoerd en aldaar werden vermoord of zijn omgekomen. Zich bewust van het feit dat die plannen niet vóór de herdenking op 4 mei 2015 te realiseren zijn, laat de groep als Comité Joods Oorlogsmonument Baarn (CJMB) op 22 april een persbericht uitgaan waarin een voorlopige lijst met 45 namen wordt vermeld, die mede op grond van eerder onderzoek van Onclin en Leeda, en getoetst aan het Digitaal Joods Monument, na overleg met het NIOD en het Gemeentelijk Archief is samengesteld. Iedereen die meer informatie, aanvulling of correctie kan geven wordt opgeroepen vóór 1 oktober 2015 met het comité contact te zoeken via de HKB. Verder wordt een miniwebsite geopend waarin de plannen van het comité worden toegelicht. Het comité hoopt via de website in contact te komen met nabestaanden en betrokkenen. Tijdens de herdenkingsbijeenkomst op 4 mei jl. wordt door het comité een bloem-

stuk gelegd en in juni verleent het college van de gemeente een officiële status aan het CJMB. Het college verwacht advies met betrekking tot de vorm en locatie van een herdenkingsmonument, bij voorkeur bij het al bestaande, plus een namenlijst van degenen die daar kunnen worden herdacht met de daarbij gehanteerde criteria. Ergo: per juni 2015 is het comité nu één stap verder dan de werkgroep van tien jaar geleden.

De positieve reacties op het persbericht en de website zijn niet talrijk maar stemmen wel hoopvol. Ook vanuit de joodse gemeenschap wordt het comité ondersteund en actief begeleid. Het streven is het monument c.q. de plaquette op 27 januari 2016, de Internationale Holocaust Dag te kunnen onthullen. De contacten met de gemeente zijn, in tegenstelling tot die in het verleden, bijzonder plezierig en vruchtbaar. De wind lijkt gedraaid, het politieke klimaat ten gunste veranderd. Discussies over 'goed' of 'fout' laaien niet op, er melden zich geen tegenstanders van een joods gedenkteken, er worden geen oude rekeningen gepresenteerd, van ambtelijke tegenwerking is geen enkele sprake. Alle voorstellen van het comité voor de vorm van een gedenkteken (plaquette), de gehanteerde criteria bij de lijst met de namen, de plek waar men het gedenkteken wil realiseren (links bezijden het huidige monument onder de grote eik), de ingeschatte kosten, de ideeën over de onthullingsceremonie; ze worden door het college welwillend ontvangen. Het begint het er op te lijken dat het CJMB de eindspurt kan gaan inzetten.



## Einddoel in zicht

Het comité besluit derhalve het accent vanaf september te verschuiven naar intensiever contact met het bedrijf dat het gedenkteken kan realiseren, denkt in overleg met Jacqueline Frankenhuis (die het comité vanuit de joodse gemeenschap adviseert) na over een passende inhuldigingsceremonie, zoekt naar wegen hoe joodse nabestaanden te vinden en te benaderen, en zet vast een lijst genodigden op en brainstormt over de nodige publiciteit rond de voorgestane onthulling op 27 januari 2016. Als op 1 oktober jl. de reactietermijn is verstreken waarop aanvullingen of correcties op de gepubliceerde lijst met joodse slachtoffers kunnen worden gemeld, zijn op enkele wijzigingen in sterfdata of plaatsen van overlijden na, alle gegevens correct en hopelijk definitief. Contacten met het Joods Historisch Museum en de Oorlogsgravenstichting hierover bleken vaak doorslaggevend. Het definitieve ontwerp voor de plaquette kan bij groen licht van het college naar het graveerbedrijf. Het is overigens verrassend dat reacties op persberichten en de website van het comité, ook familiefoto's van joodse slachtoffers oplevert, waar het Digitaal Joods Monument jaloers op zou zijn. Inmiddels werd een concept voor een gedenkboekje besproken dat bij de onthulling kan worden uitgereikt en zijn er contacten gelegd met het basisonderwijs om te onderzoeken of schoolkinderen een rol bij de onthulling zouden kunnen spelen

Hoe het ook zij, het monument gaat er komen. Ik hoop dat u met mij verlangt naar

de dag dat achter de boom op de foto met dat bordje 'VOOR JODEN VERBODEN' tegenover het station, een rabbijn het kaddisj zal zeggen en de 45 namen zullen klinken van die 'andere categorie' Baarnse burgers waarmee ik dit verhaal begon.  
OPDAT WIJ NIET (OPNIEUW) VERGETEN

## Bronnen:

Archief HKB  
Joods Historisch Museum  
digitaaljoodsmonument.nl

## Eindnoten

1. Uitkomst onderzoek door historicus Bart Wallet – waarvan het resultaat in het augustusnummer 2015. van het Nieuw Israëlich Weekblad stond.
2. Kaddisj: (Hebreeuws: kaddisj = heilige) Joods gebed, gewoonlijk gezongen bij de afsluiting van de gebeden in de synagoge, waarin wordt opgeroepen tot de heiliging van Gods Naam en wordt gesmeekt om het aanbreken van de Messiaanse vreedstijd. Is ook het gebed dat door nabestaanden wordt gebeden bij een overlijden.

## COLOFON

*Baerne* is een kwartaaluitgave van de Historische Kring Baerne. Vormgeving en druk: Drukkerij BakkerBaarn. Opplage: 850 ex.

## Redactie Baerne

Henriëtte Beuk  
Martin Breij  
Marjo Stam  
E redactie@historischekringbaerne.nl

## Postadres

Historische Kring Baerne  
Postbus 326 - 3740 AH BAARN  
T (035) 54 303 77  
E info@historischekringbaerne.nl  
I historischekringbaerne.nl

## Bezoekadres

Oudheidkamer HKB  
Hoofdstraat 1a - 3741 AC BAARN  
Ingang via de bibliotheek, in het souterrain, door de jeugdbibliotheek. Er is een lift aanwezig.

## Openingstijden

Wo. 14-16 u en za. 11-13 u.  
Op afspraak andere bezoektijd mogelijk. Bel voor nadere informatie naar (035) 54 303 77 tijdens openingstijden of mail naar info@historischekringbaerne.nl.

## Ereleden

Mw. J.M. v.d. Brink-van Wijkvliet  
Mw. P.H. Kuijt-Smit

## Contributie

Per jaar en per adres € 16.  
NL18 INGB 0004.192.133 t.n.v. de Historische Kring Baerne te Baarn. Extra bijdragen zijn van harte welkom.  
U ontvangt het kwartaalblad *Baerne* en heeft gratis toegang tot onze lezingen.  
De HKB is aangemerkt als culturele ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling). Giften aan een ANBI kunt u van de inkomsten- of vennootschapsbelasting aftrekken. Een erkende ANBI hoeft geen successie- of schenkingsrechten te betalen over legaten en schenkingen. Uw schenking komt dus volledig ten goede aan de HKB.

## Verzendkosten Baerne

Buiten Baarn, binnen Nederland: € 8 per jaar. Gelieve contributie plus verzendkosten in één bedrag over te maken.

## Verkoopadressen Baerne (in Baarn)

Los exemplaar € 3,50.  
Oudheidkamer HKB,  
Hoofdstraat 1a;  
Boekhandel den Boer,  
Laanstraat 69.

## Ledenadministratie

Dhr. H.J. Kroon  
T (035) 54 130 01  
E ledenadministratie@historischekringbaerne.nl

## Dagelijks bestuur

Dhr. A.F.N. Mascini  
Voorzitter  
T (035) 54 145 12

Dhr. J. Guis  
Secretaris  
T (035) 54 294 01

Dhr. Th. Koot  
Penningmeester  
T (035) 54 185 27

## Algemene bestuursleden

Mw. E.M.M.A. Kuizinga-Claassens  
Werkgroep Oudheidkamer  
T (035) 54 203 72

Dhr. T.J. Hofstra  
Werkgroep Oude Begraafplaats  
T (035) 53 115 15

Dhr. J.W.A.A. van der Laan  
Werkgroep Archeologie  
T (035) 54 116 56

Mw. H.T.M. Beuk  
Redactie *Baerne*  
M 06 27 357 807

vacature  
Werkgroep Communicatie

Mw. W. Hordijk-Valk  
T (035) 54 114 22

Mw. Th. Kruidenier-Brands  
T (035) 54 178 60

## AGENDA

- 8-jan Nieuwjaarsreceptie in de Oudheidkamer, aanvang 16.00 u en opening expositie 'Het Rode Dorp' en aansluitend verkoop van tweedehands boeken
- 19-jan Lezing door Simon Verkade, 'Herinneringen van een Baarnse politiemann', aanvang 20.00 u in Het Brandpunt, Oude Utrechtseweg 2a, zaal open vanaf 19.30 u
- 18-feb Fotopresentatie, aanvang 14.00 u, in Het Brandpunt
- 23-feb Fotopresentatie, aanvang 20.00 u, in Het Brandpunt
- 22-mrt Algemene Ledenvergadering, aanvang 20.00 u, in Het Brandpunt

Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.



# BOEKHANDEL DEN BOER

Laanstraat 67-69 - 3743 BC Baarn - Telefoon 035 - 542 68 51  
[www.denboer.nl](http://www.denboer.nl)

Gespecialiseerd  
in literatuur,  
kunst- en kinderboeken



**RUGCENTRUM  
BAARN**  
specialisten in beweging

**U bent van harte  
welkom in onze  
moderne praktijk,  
met een vriendelijk  
en professioneel  
team.**

**U kunt bij ons altijd  
terecht voor:**



- klachten in spieren en gewrichten
- revalidatie na operatie, ziekte of blessure
- knie- en heupklachten
- rugklachten
- ischias en kleine hernia's
- nek-, schouder- en armklachten
- hoofdpijn

- via ondermeer:
- chiropractie
  - fysiotherapie
  - manuele therapie
  - cesar-mensendieck
  - podotherapie
  - sportmassage

tevens:

- pilates
- fysio-fitness



**Plataanlaan 5 3741 WE  
www.rugcentrumbaarn.nl**

**Baarn tel: 5411346**



Dit lid van de Historische Kring Baerne is op deze manier uitgenodigd voor een persoonlijke rondleiding (op afspraak) bij Rugcentrum Baarn, inclusief koffie.